

precej manj in še manj jih v njej raziskuje. Tako si je mogoče zamisliti, da v osnovni in srednji šoli in v nižjih letnikih študija vlada slovenščina, potem pa se pojavi angleščina in se postopno večja njen delež.

Osnovna in srednja šola naj poskrbita, da učenci obvladajo in vzljubijo slovenščino in spoznajo angleščino. Če bi študenti fizike kaj potrebovali na dodiplomskem študiju, bi bilo to fakultativno predavanje angleščine, kakršno smo nekdanje poznali za študente tehniških fakultet. Študente, ki se odločijo za raziskovanje, sili k angleščini pisanje člankov in referatov, udeležba na mednarodnih znanstvenih srečanjih in bivanje v tujini. Študenti, ki se odločijo za poklic učitelja fizike, čutijo tega manj. Pri njih je tudi mogoče opaziti precejšnje razlike v obvladovanju angleščine. Da pozneje na mednarodnih sestankih ne bi imeli težav, bi jim morda kazalo pomagati z občasnim predavanjem katerega od njihovih predmetov v angleščini. Na Oddelku za fiziko imajo oboji pri Referatih iz literature en referat v slovenščini in enega v angleščini.

Ustavno jamstvo za pouk na vseh stopnjah šolanja v slovenščini in odprtost univerze si nasprotujeta. Morda bi kazalo premisliti, ali ne bi bilo tega jamstva omejiti na osnovno in srednjo šolo ali še na študij do diplome. Najbolje pa se je zavedati nasprotja in z njim živeti. Pravijo, da demokracija dobro deluje, čeprav si nasprotujeta dve od njenih temeljnih zahtev, svoboda in enakost, če besedi razumemo v njunem vsakdanjem pomenu. Da so izbrali drugo možnost, kažeta tako imenovani mednarodni gimnaziji, ki za zunanjega opazovalca nasprotujeta ustavi, in to na ravni srednje šole.

Večje težave kot za slovenščino je mogoče pričakovati, če bodo delovne razmere za strokovnjake doma slabše kot ponekod v tujini. Mogoče je namreč domnevati, da bo več Slovencev strokovno prihodnost iskalo v tujini, kot se bo tujcev naučilo slovenščine. Ta nesimetrija izvira iz uporabnosti angleščine in slovenščine. To pa ni jezikovno vprašanje.

Maca Jogan

Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani

Slovenščina v znanosti – iz obrobja v središče

Naj se najprej iskreno zahvalim organizatorjem za povabilo na to srečanje. Nepričakovano velika udeležba kaže, da mnogim ni vseeno, kako bo v prihodnje potekalo reševanje jezikovnega (bivanjskega) vprašanja slovenske znanosti in univerzitetnega izobraževanja. Z nekaj drobcami želim dopolniti dosedanje bogato razpravo.

1. Gorečneži, ki so se trudili za nastanek prve slovenske univerze, bi bili verjetno razočarani, če bi – oživljeni – spoznali okoliščine, ki so spodbudile današnje srečanje. Kakor je bil potreben velik napor, da je slovenska družba dobila svojo univerzo, tako bo gotovo nujno vsestransko prizadevanje, da se ta ustanova kot slovenska tudi ohrani. Poleg težnje po znanstveni odličnosti, ki je za takšno ustanovo pravzaprav samoumevna, je nedvomno enako pomembno, da se kakovost dosega v slovenščini.

Poudarjanje pomena slovenščine v znanosti nikakor ne pomeni oženje miselnih obzorij in spoznavno zapiranje v neke ozke krajevne okvire. Preprosto, pri tem ne gre za provincializem, kot se poskuša večkrat označiti prizadevanja za ohranjanje materinščine. Prav tako je nesprejemljivo enostransko časovno primerjanje po vzorcu »prej smo bili zaprti« (pri čemer »prej« v glavnem meri na socializem), zdaj se pa »odpiramo v svetovno znanost«. Odprtost v svet – tako z vidika sprejemanja kot dajanja – je bila v vseh obdobjih delovanja slovenske univerze neločljiva sestavina kakovostnega znanstvenega dela. Glede odprtosti je prepričljiv podatek, ki ga je navedel dr. Franci Demšar, o velikem številu objav slovenskih znanstvenikov v tujem jeziku pred drugo svetovno vojno, v času, ko se je slovenska univerza šele utrjevala. Odprtost v svetovno znanost ne sme biti enako uporabi samo enega svetovnega jezika (angleščine).

2. Na nekatere značilnosti sedanjega stanja slovenščine v znanosti sem opozorila v odgovorih na vprašanja študentk slovenistike (na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani) marca 2005, zato navajam tedanje odgovore. Eno od vprašanj se je glasilo: »Morda opažate porast oz. upad rabe slovenskega jezika v vaši stroki?«.

Ne samo v svoji stroki, temveč tudi v nekaterih drugih (zlasti družboslovnih in humanističnih) strokah postaja slovenščina že skoraj obrobni jezik. To pa gotovo ni naključje, temveč logična posledica vrste dejavnikov, zlasti meril, po katerih se meri znanstvena uspešnost (in se dosega uglednost) osebja v znanosti in raziskovanju. Kot ključna ustanova ima pri tem pomembno mesto vsekakor univerza, ki npr. a) med merili za pridobitev najnižje stopnje univerzitetnega učitelja/-ice nima merila »poznavanje in natančna uporaba slovenskega jezika«; b) med merili za publicistično dejavnost pa je izrazita asimetrija (nesorazmernost) v točkovanju objav v tujih jezikih – te so »težje«, zato se že dogaja, da mnogi mladi sploh več ne računajo na potrebo po pisanju v slovenščini. Pred dvema mesecema sem slišala (na sestanku uredniškega odbora ene od družboslovnih revij) mladega asistenta, ki je jezikovno držo te kategorije izrazil (dobesedno) takole: »Kdo se bo pa še zajebaval s pisanjem v slovenščini?«

Tudi predavanja so velikokrat v »angloslovenščini«, kar je pogosto povezano celo s pomenskimi nejasnostmi. Kot predsednica komisije za izbiro najboljše doktorske disertacije, ki je bila na FDV obranjena v preteklem letu, lahko za dvanajstletno obdobje zapišem, da postaja stanje vedno slabše. Dogaja se, da si v mislih neko »slovensko« besedilo prevajam v izvorni jezik, da sploh ugotovim, kaj naj bi pomenilo.

Glede na novejšo smernice EU (bolonjski proces prenove) – zlasti glede pretoka študentov in učečega osebja – pa lahko ob tako nizki jezikovni (samo)zavesti slovenskih akademskih in raziskovalnih ustanov pričakujemo samo še nadaljnje potiskanje slovenščine na obrobje (folklorno še morda zanimive) vsakdanje strokovne jezikovne rabe. Moja črnogledost ni posledica nekih neutemeljenih (in čustveno spodbujenih) strahov, temveč izhaja iz dolgoletnega »opažanja z udeležbo« (občasno dejavno posegam v to problematiko s kakšnim krajšim objavljenim zapisom).

Morda za konec le nekaj veselega: nekajkrat sem bila na svečanih podelitvah priznanj in/ali doktorskih naslovov Biotehniške fakultete in med poslušanjem utemeljitev sem uživala v pomenski jasnosti in blagoglasnosti lepe strokovne slovenščine. Zgledi torej obstajajo, potrebno bi jih bilo posnemati; to pa ni odvisno samo od volje posameznika/-ice.

3. »Morda zaznavate umik slovenščine v prid kakšnega jezika? Se vam zdi to dobro ali slabo? Zakaj?«

Zapostavljanje slovenščine se mi zdi večkratno neprimerno in dolgoročno slabo. Naj omenim le nekaj pomislekov. a) Slovensko strokovno izrazje (in ubeseditve) prispeva k natančnemu razumevanju, ustreznemu sprejemanju in lažjemu delovanju vpletenih oseb, tako tistih znotraj stroke kot drugih zunaj nje (»laikov«); če je besedna (in pomenska) zmeda, potem je gotovo uporabna vrednost takšnega sporočanja manjša. b) Nizka jezikovna raven spodbuja občutek manjvrednosti in nemoči slovenskega jezika in prispeva k povečevanju tujega jezika – tako nastane začarani krog odtujevanja od lastne nacionalne samobitnosti in knrtnitve (možnega) jezikovnega bogastva. c) Dokler še obstaja neka nacionalna skupnost in dokler se velik del raziskovalnega in znanstvenega dela napaja iz državnega proračuna, se mi zdi tudi (edino) pošteno, da se – večini ljudi, davkoplačevalcem – pomembne informacije (izsledki raziskovanja) tudi vračajo v njim razumljivem jeziku. To velja še toliko bolj, če so ti ljudje (ali pa njihovo naravno in kulturno okolje) tudi predmet raziskovanja. Zato zapostavljanje slovenščine nikakor ni le ozko jezikovno vprašanje, temveč zadeva vse razsežnosti našega bivanja in delovanja.

4. »Kakšna se vam zdi terminologija v vaši stroki?«

Trenutna ocena (po lestvici, ki se uporablja na univerzi od 1 do 10) je sedem (7). Potrebne ga bo veliko dela, da bi se sodelujoči ozavestili o potrebi po iskanju in uporabi slovenskega izrazja. Kot sem že prej omenila, pa to ni odvisno samo od (redkih) gorečnežev znotraj stroke. Naj potrebo po slovenjenju ponazorim z dvema stavkoma, ki sem ju zapisala kot zgled jezikovne »kulture« v poročilu o delu komisije za izbiro najboljše doktorske disertacije, ki je bila obranjena na Fakulteti za družbene vede v letu 2003. Pojme sem povzela po eni od disertacij. »Stalnica pa je tudi vsakoletno resno, zahtevno in odgovorno delo komisije, kljub *'emergentni multidirekionalnosti modernizacijskih procesov in kljub kontekstualni intervenciji kompleksne interdependence dejavnikov instruktivne interakcije'*. Upam, da mi je z zadnjim stavkom uspelo pričarati raven jezikovne kulture, ki se je zlasti okrepila v novem tisočletju in je vidna v vrsti »postmodernih« disertacij.«

Sodim v tisto zvrst slovenskih državljanov in državljanek, ki se sramujejo nemarnega krotovičenja slovenskega jezika na vseh ravneh in na različnih področjih. Nikakor ni vprašljiva le (zlo)raba slovenščine v doktorskih disertacijah, temveč je »nova moda« jezikovnega petelinjenja postala že kar splošna. Domnevam, da za takšnim načinom pisanja tiči predstava o višji »znanstvenosti«, ki da jo zagotavljajo neslovenski pojmi. Naj navedem samo nekaj pojmov iz članka za eno od družboslovnih revij, ki sem jih označila kot »potrebni slovenjenja (vsaj v vzporedni rabi)«: *downloadanje, reprezentacija, diskurz, koncept, komodifikacija, imaginativne situacije, prezentiran, hipermaskulativno, repetitivno, akustični eho, imidž, konzumerizem, prestižna lokacija, naracija, lookističen, laddizem, reafirmirati*.

In za konec še domneva: če se bo nadaljevala sedanja težnja potiskanja slovenščine v znanosti na obrobje, se lahko zgodi, da bo stoletnico prve slovenske univerze oznanjal zapis v tujem jeziku (prevedeno v sedanjo slovenščino): to je bila prva slovenska univerza. Ne morem pa predvideti, ali bo to (še) angleščina, ali pa morda že kitajščina.